

**KANCELARIA
SENATU**

BIURO ANALIZ, DOKUMENTACJI
I KORESPONDENCJI

Warszawa, 6 października 2021 r.

BADK.DPK.133.154.2021 GK

P10-70/21	Data wpływu petycji 23 sierpnia 2021 r.
	Data sporządzenia informacji o petycji 30 września 2021 r.

ŚWIADCZENIE KOMBATANCKIE

TEMAT

**OKREŚLENIE WARUNKÓW PRYZNANIA ŚWIADCZENIA
DLA CYWILI REPRESJONOWANYCH PRZEZ III RZESZĘ**

WNOSZĄCY PETYCJE: petycja indywidualna

Osoba fizyczna.

PRZEDMIOT PETYCJI:

Podjąć inicjatywę ustawodawczą dotyczącą zmiany ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego, w celu przyznania świadczenia kombatanckiego cywilom represjonowanym przez III Rzeszę.

UZASADNIENIE WNOSZĄCEGO PETYCJE:

Autorka petycji podniosła okoliczność, że cała ludność Warszawy brała czynny udział w Powstaniu Warszawskim, angażując się w różne działania np. gotowanie posiłków, naprawianie ubrań i obuwia, produkcja amunicji. Z przywołanego względu wnosi o wprowadzenie zmiany w przepisach kombatanckich w taki sposób, aby możliwe było przyznanie świadczenia kombatanckiego cywilnej osobie represjonowanej przez III Rzeszę.

STAN PRAWNY:

Ustawa z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz. U. z 2020 r. poz. 517) w art. 1 wskazuje, że kombatantami są osoby, które brały udział w wojnach, działaniach zbrojnych i powstaniach narodowych, wchodząc w skład formacji wojskowych lub organizacji walczących o suwerenność i niepodległość Rzeczypospolitej Polskiej.

Zgodnie z ust. 2 art. 1, za działalność kombatancką uznaje się:

1) pełnienie służby wojskowej w Wojsku Polskim lub w polskich formacjach wojskowych przy armiach sojusznicznych podczas działań wojennych prowadzonych na wszystkich frontach przez Państwo Polskie;

2) pełnienie służby w polskich podziemnych formacjach i organizacjach, w tym w działających w ramach tych organizacji oddziałach partyzanckich w latach 1939-1945;

3) pełnienie służby wojskowej w armiach sojusznicznych, w sojusznicznych organizacjach ruchu oporu w okresie wojny 1939-1945, z wyjątkiem formacji Ludowego Komisariatu Spraw Wewnętrznych Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (NKWD) oraz innych specjalnych formacji, które prowadziły działalność przeciwko ludności polskiej;

4) pełnienie służby w polskich podziemnych formacjach wojskowych lub organizacjach niepodległościowych na terytorium Państwa Polskiego w jego granicach sprzed 1 września 1939 r. oraz w granicach powojennych od wkroczenia armii ZSRR do 21 października 1963 r., jeżeli te formacje lub organizacje realizowały cel niepodległości i suwerenności

Rzeczypospolitej;

5) uczestniczenie w walkach w jednostkach Wojska Polskiego oraz zmilitaryzowanych służbach państwowych z oddziałami Ukraińskiej Powstańczej Armii i grupami Wehrwolfu;

6) uczestniczenie w tzw. Niszczycielskich Batalionach ("Istriebitielnych Batalionach") na dawnych ziemiach polskich w woj. lwowskim, stanisławowskim, tarnopolskim i wołyńskim w obronie ludności polskiej przed ukraińskimi nacjonalistami, w latach 1944-1945.

Za działalność równorzędną z działalnością kombatancką (art. 2 ustawy) uznaje się:

1) pełnienie funkcji cywilnych we władzach powstań narodowych oraz w administracji podziemnego Państwa Polskiego w okresie 1939-1945 oraz w niepodległościowych organizacjach cywilnych w latach 1945-1956;

2) udział w okresie do 31 grudnia 1945 r. w walkach o zachowanie suwerenności i niepodległości Państwa Polskiego w zmilitaryzowanych służbach państwowych;

3) prowadzenie w okresie wojny 1939-1945 zorganizowanego i profesjonalnego tajnego nauczania dzieci i młodzieży;

4) dawanie schronienia osobom narodowości żydowskiej lub innym osobom, za których ukrywanie w latach 1939-1945, ze względu na ich narodowość lub działalność na rzecz suwerenności i niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej - groziła kara śmierci;

5) zaokrętowanie marynarzy polskich w charakterze członków załogi na statku bandery własnej lub koalicyjnej, przeznaczonym do działań wojennych w okresie wojny 1939-1945;

6) uczestniczenie w latach 1914-1945 w walkach o polskość i wolność narodową Śląska, Wielkopolski, Ziemi Lubuskiej, Gdańska, Pomorza i Ziemi Kaszubskiej oraz Warmii i Mazur, a także innych ziem zagarniętych przez zaborców;

7) czynny udział w zbrojnym wystąpieniu o wolność i suwerenność Polski w Poznaniu w czerwcu 1956 r., który spowodował śmierć lub uszczerbek na zdrowiu;

8) poniesienie śmierci, uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia na czas powyżej siedmiu dni w grudniu 1970 r. na Wybrzeżu wskutek działania wojska lub milicji podczas wystąpień wolnościowych.

Do okresów działalności kombatanckiej lub równorzędnej z działalnością kombatancką (art. 3 ustawy) zalicza się również czas przebywania:

1) w niewoli lub obozach internowanych oraz w obozach podległych Głównemu Zarządowi do Spraw Jeńców Wojennych i Internowanych NKWD, a od marca 1946 r. MWD ZSRR, i obozach podległych Wydziałowi Obozów Kontrolno-Filtracyjnych NKWD, spowodowanego działalnością kombatancką, określoną w art. 1 ust. 2;

2) w hitlerowskich więzieniach, obozach koncentracyjnych i ośrodkach zagłady oraz w innych miejscach odosobnienia, w których warunki pobytu nie różniły się od warunków w obozach koncentracyjnych, a osoby tam osadzone pozostawały w dyspozycji hitlerowskich władz bezpieczeństwa, a także w więzieniach i poprawczych obozach pracy oraz koloniach pracy podległych Głównemu Zarządowi Obozów i Kolonii Poprawczych (GUŁag) NKWD, a także w więzieniach lub innych miejscach odosobnienia na terytorium Polski - spowodowanego działalnością, o której mowa w art. 1 ust. 2 i art. 2.

Zgodnie z art. 4 przepisy ustawy stosuje się również do osób, które podlegały represjom wojennym i okresu powojennego. Represjami w rozumieniu ustawy są okresy przebywania:

1) z przyczyn politycznych, narodowościowych, religijnych i rasowych:

- w hitlerowskich więzieniach, obozach koncentracyjnych i ośrodkach zagłady,
- w innych miejscach odosobnienia, w których warunki nie różniły się od warunków w obozach koncentracyjnych, a osoby tam osadzone pozostawały w dyspozycji hitlerowskich władz bezpieczeństwa,

- w innych miejscach odosobnienia, w których pobyt dzieci do lat 14 miał charakter eksterminacyjny, a osadzeni tam byli w dyspozycji hitlerowskich władz bezpieczeństwa;

2) z przyczyn narodowościowych i rasowych w gettach;

3) z przyczyn politycznych, religijnych i narodowościowych:

- w więzieniach, poprawczych obozach pracy, koloniach pracy podległych Głównemu Zarządowi Obozów i Kolonii Poprawczych NKWD, a od marca 1946 r. MWD ZSRR,
- na przymusowych zesłaniach i deportacji w ZSRR;

4) w więzieniach lub innych miejscach odosobnienia na terytorium Polski skazanych w latach 1944-1956, przez sądy powszechne, wojskowe i specjalne albo w tych latach bez wyroku - za działalność polityczną, religijną z powodu walki o suwerenność i niepodległość.

Przepisy ustawy stosuje się także do osób, które jako dzieci zostały odebrane rodzicom w celu poddania eksterminacji lub w celu przymusowego wynarodowienia.

INFORMACJE DODATKOWE:

Wojewódzki Sąd Administracyjny z Gdańsku w wyroku z dnia 29 stycznia 2020 r. (sygn. akt II SA/Gd 481/19) orzekł: „Działanie ma charakter służby, gdy było działalnością sformalizowaną wiążącą się z działalnością w strukturach formacji podziemnych”. W uzasadnieniu sąd podkreślił, że „pojęcie działalności kombatanckiej lub równorzędnej z działalnością kombatancką zostało określone w art. 1 ust. 2 (działalność kombatancka) oraz art. 2 ww. ustawy o kombatantach (działalność równorzędna z kombatancką).

Z przytoczonych przepisów jasno wynika, że można mówić o działalności kombatanckiej tylko w kontekście osoby, która aktywnie uczestniczyła w służbie wojskowej lub cywilnej biorąc udział w wojnach, działaniach zbrojnych i powstaniach narodowych, wchodząc w skład formacji wojskowych lub organizacji walczących o suwerenność i niepodległość Rzeczypospolitej Polskiej”.

Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie w wyroku z dnia 5 listopada 2019 r. (sygn. akt IV SA/Wa 1822/19) orzekł: „Ujęte w art. 1 ust. 2 pkt 3 ustawy z 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego sformułowanie "pełnienie służby" zakłada prowadzenie działalności przeciwko okupantowi w sposób stały, zorganizowany i po formalnym przyjęciu w skład podziemnej czy partyzanckiej organizacji, utworzonej na wzór wojskowy i stosującej dyscyplinę wojskową - ze wszystkimi konsekwencjami wobec osób ją naruszających. Wobec tego zasadne jest odróżnianie pojęcia "pełnienia służby" od działań na rzecz organizacji ruchu oporu i szeroko rozumianej współpracy z tymi organizacjami”.

Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie w wyroku z dnia 21 maja 2019 r. (sygn. akt IV SA/Wa 355/19) określił, że podjęcie przez małoletniego skarżącego czynności polegającej na ostrzeżeniu (z polecenia rodziców) innych członków rodziny a za ich pośrednictwem także innych osób o spodziewanych akcjach sowieckiego wojska nie spełnia ścisłych przesłanek działalności kombatanckiej (lub równorzędnych), zapisanych w art. 1-3 ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach, podobnie jak i przesłanek podlegania represjom wojennym i okresu powojennego, o których mowa w art. 4 ustawy”.

Wojewódzki Sąd Administracyjny w Gliwicach w wyroku z dnia 26 maja 2017 r. (sygn. akt IV SA/Gl 803/16) orzekł, że uregulowania ustawowe wykluczają możliwość dowolnego interpretowania przepisów ustawy z 1991 r. o kombatantach (...) oraz nie dają możliwości rozszerzania przez organ podstaw przyznania uprawnień kombatanckich na inne okoliczności niż te, które zostały wskazane w art. 1-4 ustawy. WSA wskazał, że przepisy art. 1-4 ustawy wymieniają w sposób enumeratywny, z jakiego tytułu mogą być przyznane uprawnienia kombatanckie za działalność kombatancką lub działalność równoważną z kombatancką oraz jakie kategorie represji uzasadniają przyznanie uprawnień kombatanckich.

Wojewódzki Sąd Administracyjny w Lublinie w wyroku z dnia 23 marca 2017 r. (sygn. akt II SA/Lu 690/16) wskazał, przepisy ustawy z 1991 r. o kombatantach nie dają możliwości przyznania osobie, która wprawdzie wspierała działania organizacji podziemnych, ale nie została uznana za kombatanta, szczególnych przywilejów przysługujących kombatanantom.

UWAGI DODATKOWE:

Do Senatu VIII kadencji wpłynęła petycja (P8-06/11) dotycząca podjęcia inicjatywy ustawodawczej w sprawie poszerzenia zakresu podmiotowego definicji kombatanta w ustawie z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego. Postulat petycji dotyczył poszerzenia definicji kombatanta „o osoby (rodziny) wysiedlane administracyjnie na obszarze Polski przez NKWD z przyczyn politycznych, narodowościowych w latach 1939-40 z zakazem bezterminowego powrotu do poprzedniego miejsca zamieszkania”.

W pracach nad petycją stanowisko zajął kierownik UdSKiOR, który wskazał, że ustawa o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego „już swoim tytule daje wyraz przekonaniu ustawodawcy, iż nie stanowi on aktu prawnego, który zadośćuczyni wszystkim ofiarom obu totalitaryzmów. U źródeł takiego ratio legis stała z jednej strony świadomość skali represji, jakich doznali od remizów nazistowskiego i komunistycznego polscy obywatele, a z drugiej strony – ograniczone możliwości finansowe naszego państwa, które uniemożliwiają wynagrodzenie wszystkich krzywd z okresu 1939–1989. Dlatego ustawa przyznaje określone świadczenia tylko ofiarom najcięższych represji, tj. ofiarom zsyłek, łagrów, obozów koncentracyjnych oraz nazistowskich i komunistycznych więzień”.

Jak wynika z powyższego, uprawnienia do świadczenia kombatancckiego przyznawane są osobom, które wykazały istnienie okoliczności wyliczonych enumeratywnie w ustawie o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego. Obecnie nie ma możliwości przyznania świadczenia osobie cywilnej, która nie była członkiem sformalizowanej organizacji.

OPRACOWAŁA

Gabriela Kopania

WICEDYREKTOR

Danuta Antoszkiewicz